

Điểm hội tụ tinh hoa đất nước

Những ai yêu Hà Nội, quan tâm tới Thủ đô hẳn không quên sự kiện văn hóa giàu ý nghĩa do Quỹ Bùi Xuân Phái và báo Thể thao - Văn hóa tổ chức cách đây hơn một tháng: Lễ trao giải thưởng "Bùi Xuân Phái - Vì tình yêu Hà Nội" mà ở đó, nhà nghiên cứu Nguyễn Vinh Phúc đã đoạt giải thưởng lớn.

Nặng lòng với Hà Nội, 55 năm miệt mài làm việc, ông đã có 15 cuốn sách in riêng về Hà Nội, chủ biên 5 cuốn khác và là tác giả nhiều bài viết sâu sắc về Hà Nội. Nhân kỷ niệm 55 năm Ngày Giải phóng Thủ đô, 999 năm Thăng Long - Hà Nội, 10 năm Hà Nội được UNESCO công nhận là "Thành phố Vì hòa bình". Xin trân trọng giới thiệu bài viết mới của ông.

Thủ đô Hà Nội trên đường phát triển

Thủ đô nước nào cũng vậy, là nơi hội tụ những gì tiêu biểu của mọi vùng đất nước. Riêng Hà Nội, chỉ tính từ thời định đô đã có tới một ngàn năm, thu hút nhân tài bách nghệ bốn phương, chất lọc, hun đúc lại, tạo nên cái tinh hoa kinh kỳ. Thêm vào đó, việc giao lưu quốc tế cũng diễn ra thường trực. Cho nên Thăng Long - Hà Nội đã dâng đặc tiếp thu mọi tinh hoa của các vùng, nhào nặn lại, nâng cao lên theo yêu cầu của đời sống toàn dân tộc. Điều này có nghĩa là cái bản lĩnh văn hóa của Hà Nội chính là cái bản lĩnh chung của dân tộc cộng với sắc thái riêng của đất Thủ đô. Đó là sản phẩm, đồng thời là động lực để người Thăng Long - Hà Nội sáng tạo ra những thành tựu rực rỡ về các mặt.

Vậy những động lực đó là gì?

Trước hết đó là lòng yêu đất nước quê hương vốn đã trở thành hằng số của tâm hồn Việt Nam. Có vậy mới tồn tại được trước âm mưu đồng hóa của bao kẻ đồ hộ trái hàng chục thế kỷ, mới bảo vệ được phong tục của dân tộc qua bao biến thiên của lịch sử. Người Hà Nội luôn với tư thế đại diện cho một dân tộc quật cường, giữ trọn vẹn tiếng nói, bảo tồn lối sống để không bị lai tạp.

Giữa thế kỷ XX, người Hà Nội lại lần nữa đứng lên phá hủy phố phường đi tản cư cùng với 60 ngày đêm khói lửa ngập trời làm phá sản âm mưu đánh nhanh thắng nhanh của thực dân.

Thứ đến là nghị lực, một nghị lực lớn, kết tinh của ý chí mạnh mẽ, khả năng hành động và đức tính bền bỉ. Nghị lực lớn trong chống ngoại xâm, nghị lực lớn trong tạo dựng văn minh, tạo lập đời sống. Người đời Lý đã từng dời cả một làng Bình Sa - vốn ở bờ nam Hồ Tây - ra phía bãi sông Hồng lập ra làng mới (Cờ Xá) để lấy chỗ xây dựng Kinh đô mới. Và một công trình đáng kể khác của nghị lực Thăng Long là con đê ngăn lũ sông Hồng lần đầu được đắp ở Thăng Long suốt chiều dài nghìn năm dựng xây đô thành, phát triển trở thành "vệ sĩ" khổng lồ bảo vệ cả Đồng bằng Bắc bộ. Và nghị lực Hà Nội lại tiếp nối nghị lực Thăng Long, những năm 60 của thế kỷ trước, Hà Nội đã gồng mình lên, vừa đánh Mỹ vừa xây dựng chủ nghĩa xã hội, thực sự là tiên tuyến với vô vàn gian khổ, nào thiên tai bão bùng lụt lội, nào bom đạn tàn phá phố phường, làng xóm, phải chịu đựng bao vất vả và cả khổ đau để cuối cùng đã thắng lợi vang dội. Không có nghị lực phi thường thì sao mà đạt được kết quả thần kỳ như vậy.

Kế đó là chất trí tuệ thông minh. Thông minh thì nhạy cảm, nắm bắt nhanh, lắm sáng kiến, đồng thời cũng năng động trong hành động, tiếp thu và hội nhập hợp lý, luôn luôn tạo ra cái mới: sản phẩm mới, thơ văn mới, nghệ thuật mới. Óc sáng tạo lại thêm khéo tay nên nghề giỏi, sản phẩm - vô thể và hữu thể - đều tinh xảo, hoàn mỹ, đạt chất lượng cao vời.

Ai cũng rõ Thăng Long - Hà Nội là nơi hội tụ tinh hoa đất nước. Trong cái "phô" tinh hoa đó có một thành tố là chất trí tuệ. Thăng Long Hà Nội, nơi là "bộ não", là "trái tim" của cả nước thì tố chất trí tuệ được hun đúc, cô đọng, nâng cao tạo ra những thành tựu không phải nơi nào cũng có. Xin nêu một dẫn chứng. Cho tới khi các sáng kiến khoa học kỹ thuật tiên tiến đến với nước ta thì pho tượng đồng lớn nhất nước là pho tượng Trần Vũ ở đền Quán Thánh do những người thợ đúc đồng Ngũ Xá làm ra những từ thế kỷ XVII. Để có được sản phẩm đó, nghệ nhân Thăng Long phải nắm bắt được những kỹ thuật không hề đơn giản chút nào.

Tiếp đến là chất thanh lịch. Thuở trước cũng như bây giờ, người trong nước hay khách nước ngoài khi nhớ về Hà Nội, nói về Hà Nội, đều nhận rằng đây là dải đất của thanh lịch.

Thực ra, trên cả nước chỗ nào mà chẳng có người thanh lịch. Nhưng Hà Nội với bề dày nghìn năm đô thị hóa, là kinh thành, là trung tâm chính trị, kinh tế, văn hóa lớn nhất nước, cũng có nghĩa là thịnh vượng hơn các vùng, tạo ra nền tảng vật chất cũng cao hơn, cho nên chất văn minh thanh lịch cũng đậm đà hơn.

Kinh kỳ lại là nơi thu hút, hội tụ tài nghệ trong sự chọn lọc có vẻ bình yên nhưng khá ngặt nghèo: cái gì còn lại, phát triển được chính là cái tiêu biểu, cái tinh hoa. Cư dân tứ xứ về Hà Nội ban đầu cũng đem theo những phong tục, lễ thói địa phương nhưng theo dòng đời được chất lọc, nâng cao, trau chuốt trong khung cảnh văn hóa Kinh kỳ mà thành ra nếp sống Tràng An. Những lễ thói dở thì rơi rụng, bị bảo mòn dần theo thời gian.

Tính cách thanh lịch, thực chất là sự tôn trọng các giá trị tinh thần, đạo lý, văn hóa trong làm ăn, ứng xử cũng như sinh hoạt hằng ngày, từ ăn, mặc, ở, nói năng, đi lại, thường ngoạn văn hóa nghệ thuật... Người thanh lịch là người mà từ trang điểm, phục sức, nói năng, giao tiếp, ứng xử, làm lung, hưởng thụ nghệ thuật... đều được chăm chút, cân nhắc, tề chỉnh, không buông tuồng, trể tràng.

Cuối cùng là lòng nhân ái. Kẻ chợ là thương trường lớn, mà thương trường là chiến trường, nhưng con người nơi đây vẫn giữ được lòng nhân ái. Dân tứ chiếng về đây chung sống với nhau, họ thành láng giềng mới của nhau. Người Việt vốn đã sẵn có lòng nhân ái, khi về kinh đô phải tựa vào nhau mà sống nên tấm lòng hướng thiện được phát huy để sinh tồn. Họ cần hòa đồng, tạo ra một quần cư mới đoàn kết để lấy đó làm sức mạnh mà cốt lõi là nhân ái. Có yêu thương trân trọng nhau thì mới hợp đoàn được và theo đó lòng nhân ái được nhân thêm lên.

Cũng đáng lưu tâm rằng, vài chục năm trở lại đây, một trong những biến động có ảnh hưởng lớn đến văn hóa Hà Nội đương đại là sự xáo trộn cư dân và sau đó là những tác động của văn hóa và lối sống ngoại nhập ở "thời kỳ mở cửa" - những thập niên cuối thế kỷ XX. Hiển nhiên, guồng máy tiếp nhận lối sống từ khắp các địa phương về cho hệ văn hóa Hà Nội phải vận hành với một công suất khá cao. Nhất là khi những yếu tố ngoại lai đó gặp được ở đây một mặt bằng dân trí đang bị xáo trộn, lại vừa có phần nào bị "thả nổi" với cơ chế thị trường. Vì thế sinh ra những lỗ lã, lai tạp, thậm chí thác loạn dẫn đến lối sống bạo lực, tham nhũng, ma túy, bất chấp luật pháp... những tệ nạn đang làm băng hoại nếp sống thanh lịch ở nơi vốn "lãng hồn núi sông ngàn năm".

Công nghiệp hóa và hiện đại hóa đang đưa Hà Nội vào khúc ngoặt mới. Thắng lợi của công cuộc cách mạng này đã và sẽ nâng tầm vóc Thủ đô lên tầm cỡ mới. Nhưng đó là cả một quá trình vừa lớn lao vừa tinh tế, phải đi cả một chặng đường dài tính bằng thập kỷ. Tuy nhiên, đại bộ phận cư dân Hà Nội có niềm tin ở tương lai và tương lai không phản bội niềm tin đó. Dù hiện tại còn có nhiều thứ lộn xộn đang đe dọa các giá trị đẹp đẽ vốn có của nếp sống Thủ đô, nhiều thành tựu đã đạt được nhưng cũng phải đối mặt với không ít những mặt trái của kinh tế thị trường. Chúng ta ý thức được, chúng ta bận lòng, thì đó chính cũng là cái ý chí, cái nghị lực của người Hà Nội thức tỉnh. Đại bộ phận người Hà Nội vẫn sống và làm việc lương thiện. Ngay các tệ nạn xã hội cũng chỉ khoanh lại ở một bộ phận. Cái xấu có chiều lây lan nhưng cũng liên tục bị xu hướng lành mạnh - được hỗ trợ bằng luật pháp - đẩy lùi và thu hẹp.

Cho nên cái tinh hoa, văn hóa thanh lịch, cái nét đẹp của văn hóa người Hà Nội, nói gọn lại là bản lĩnh văn hóa Hà Nội dù có bị nhất thời che lấp bởi các thứ lộn xộn, nhưng nó vẫn được giữ trong tâm thức số đông người Hà Nội và hằng ngày vẫn có những biểu lộ rất đáng hoan nghênh.

Nguyễn Vinh Phúc

Theo: *Báo Hà Nội Mới*